

Т. Ю. Лозицька, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МЕДІА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Лозицька Т. Ю.

Сутність готовності майбутніх учителів до використання медіа у професійній діяльності

У статті розглянуто сутність готовності майбутніх учителів до використання медіа у професійній діяльності та виділені основні компоненти цієї готовності

Ключові слова: медіа, медіосвіта, засоби медіа, медіакомпетентність.

Лозицкая Т. Ю.

Сущность готовности будущих учителей к использованию медиа

В данной статье рассмотрена сущность готовности будущих учителей к использованию медиа в профессиональной деятельности и выделены основные компоненты этой готовности.

Ключевые слова: медиа, медиаобразование, медиасредства, медиакомпетентность.

В XX столітті традиційні передавачі інформації замінилися новими, які впроваджуються в наше життя з космічною швидкістю. Цілком імовірно, що інформаційний прогрес не зупиниться на цьому. Кожен з нас є щоденним, інколи щохвилинним користувачем масової інформації, нерідко через професійне покликання. Подобається це чи ні, але усім нам потрібно звикати до нової ситуації, коли спілкування з печатними текстами замінюється широким спектром контактів з медіатекстами, переважно аудіовізуальними і екранними.

Медіа з кожним роком відіграють все більшу роль в житті людей і, відповідно, в освітньому процесі. Тому все актуальнішою стає потреба впровадження якомога більше засобів медіа в навчальний процес різних учбових закладів, а насамперед загальноосвітніх шкіл. Поширення медіа

призводить до того, що молоде покоління, не маючи достатньо знань як їх доцільно використовувати, не готові до інтеграції в медіапростір. Дуже важливо тому навчити молодь розпізнавати віртуальну, створену на екрані, реальність та об'єктивну реальність оточуючого світу, а також досягти навчальних цілей, таких, як підвищення рівня мотивації учнів та досягнення позитивних результатів в їх навчанні.

З одного боку, використання в навчанні засобів масової комунікації викликає шалений інтерес та зацікавленість учнів до предмету, що вивчається, мотивацію їх навчання, а з іншого – формує вміння та навички роботи з різноманітними медіатекстами, а таким чином, розвиває творчо розвинену особистість учня.

Але залучення різноманітних медіа у навчальний процес може проводитися тільки за умов наявності професійно підготовленого учителя, який володіє достатнім рівнем знань та умінь використання медіа у професійній діяльності. Використання елементів медіаосвіти в освітньому процесі потребує появи нової формації педагогів, здатних якісно реалізувати на практиці можливості інноваційних технологій та впровадити їх у навчання різних фахових дисциплін. Підготовка вчителя – спеціаліста, який використовує засоби медіаосвіти, являє собою складну систему, яка функціонує згідно з цілями, завданнями та принципами підготовки спеціаліста з вищою освітою.

Результатом професійної підготовки є готовність. У сучасній науці психологічну готовність досліджують: В. Дорохін, С. Равіков, В. Моляко, А. Проскура; мотиваційну – Е. Томас; морально-психологічну – Л. Кондрашова, С. Ніколаєнко, Г. Штельмах; професійну – Д. Мазоха; моральну – Є. Шевчук; професійно – педагогічну – С. Корищенко; і в цілому готовність – В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, О. Ярошенко та інші.

Готовність розглядається педагогами та психологами як стан (М. Дяченко, Є. Ільїн, М. Левітов, Д. Мехіладзе та ін..), як якість особистості (Є. Павлютенков, К. Платонов, В. Серіков, Є. Федорчук, В. Шадріков), як комплекс здібностей (Б. Анан'єв, С. Рубинштейн), як синтез певних

особистісних якостей (С. Дибін, В. Крутецька, В. Шаринський), як системне особистісне утворення (С. Васильєва, А. Веденов, М. Дяченко, Л. Кандибович).

Досліджуючи проблему підготовки майбутніх учителів до використання медіа, а також готовності до їх використання вже досвідченими вчителями в літературі, можна з упевненістю стверджувати, що вона досліджена недостатньо.

Тому важливо розглянути різні підходи до розкриття поняття “готовність”, що допоможе нам розробити модель, яка буде представлена певним набором компонентів формування готовності до використання медіа у професійній діяльності.

Мета статті полягає у розкритті сутності готовності майбутніх учителів до використання медіа у навчальному процесі.

Готовність людини до будь-якої діяльності, в тому числі і готовність до використання медіа, можна зобразити формулою: “готовність = бажання + знання+ вміння” або “готовий = хочу + знаю + вмію” [1, с. 78]. Ця формула відображає три аспекти готовності: мотиваційний або особистісний, інформаційний та діяльнісний. Компоненти готовності, на наш погляд, повинні включати в себе ознаки, які дозволяють виявити у вчителя наявність або відсутність кожного з названих аспектів готовності. Крім цього, компоненти повинні бути задані у такому виді, щоб можна було виділити рівні готовності.

Ключем до розробки компонентів готовності учителя до використання медіа у професійній діяльності може бути визначення двох понять: “медіа” та “готовність”.

Відповідно до визначення, яке надає сама мережа Інтернету, “медіа – це 1) засоби розповсюдження реклами, 2) уся сукупність засобів аудіо-, теле та візуальної комунікації” [2]. Інше визначення цього терміну звучить так: “медіа – це носії повідомлень та інформації, які доставляються за допомогою технологій: в першу чергу, текст – у книгах, методичних посібниках і комп’ютерних мережах; звук – в аудіокасетах, радіо і телепередачах; зображення – у відеокасетах і телепередачах; текст, звук та зображення у

телеконференціях” [2]. У багатьох джерелах медіа ставлять на рівні із засобами масової комунікації. Поняття “засоби масової комунікації” включає, на думку багатьох учених, як засоби масової інформації (ЗМІ) – друковані видання, теле/радіо/відео/кіно програми – так і нові телекомунікаційні засоби на комп’ютерній базі (глобальні комп’ютерні мережі – Інтернет).

Коли ми починаємо аналізувати будь-яку проблему, перш за все, необхідно по можливості чітко окреслити значеннєве поле дослідження. У нашому випадку це особливо важливо з огляду на надзвичайну змістовну перевантаженість поняття медіа. Безмежна кількість точок зору на визначення цього поняття та відсутність єдиної думки дозволяє нам дати визначення цьому поняттю у тому аспекті, який ми будемо використовувати у нашому дослідженні. Отже, медіа – це широке поняття, яке включає в себе усю сукупність сучасних технічних засобів (засобів комунікації) та служить для передачі інформації конкретному користувачу (учню) інформаційного повідомлення з метою отримання відповідної реакції на цю інформацію, таким чином, виконуючи головне завдання навчального процесу за допомогою інноваційних медійних технологій.

Тепер розглянемо поняття “готовність” у педагогіці, щоб потім визначити компоненти готовності до використання медіа.

На основі аналізу науково-педагогічної літератури можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу до розуміння феномена готовності. Так, у дослідженні А. Резановича (2002) готовність трактується “як внутрішня якість особистості, в якій виражено її прихильність до здійснення діяльності, а також ступінь засвоєння нею елементів, відповідного соціального досвіду та здатність використовувати цей досвід у професійній діяльності. Готовність може бути представлена єдністю елементів: мотиваційна готовність, теоретична готовність, практична готовність” [3, с. 44].

Окремі автори (М. Левченко, В. Ядов та ін.) акцентують увагу на встановленому характері готовності, на її взаємодії з професійною здатністю, розглядають готовність як сплав особистісної психологічної готовності та

підготовленості.

Особистісний (особистісно – орієнтований) підхід розглядає готовність як складне особистісне утворення, багатопланову та багаторівневу структуру якостей, здатностей та станів, які у своїй сукупності дозволяють конкретному суб'єкту успішно виконувати діяльність (К. Дурай – Новакова, М. Дяченко, Л. Кандибович. В. Слестьонін та ін.).

У дослідженні С. Бризгалової під готовністю розуміється цілісне особистісне динамічне утворення, придбане у результаті спеціального навчання, яке включає у свою структуру взаємопов'язані елементи: науково – теоретичний, практичний та психологічний [4, с. 32].

Якщо брати конкретно педагогічну діяльність, то готовність до цієї діяльності К. Дурай-Новакова пропонує розглянути як цілісне вираження усіх підструктур особистості, орієнтованих на повне та успішне виконання різних функцій учителя. Професійна готовність – це складне структурне утворення, центральним ядром якого є позитивні установки, мотиви та освоєні цінності учительської професії. В цю готовність також входять професійно важливі риси характеру, педагогічної здібності, сукупність професійно – педагогічних знань, умінь та навиків, певний досвід їх використання на практиці. На думку К. Дурай-Новакової, професійна готовність знаходиться у єдності з направленістю на професійну діяльність та стійкими установками на працю [5, с. 35].

Підходи до поняття “готовність” різноманітні і кожна наука надає цьому поняттю деякі індивідуальні характеристики, хоча з упевненістю можна сказати, що і педагоги, і психологи, і соціологи дають споріднені дефініції. Ядро цього поняття включає в себе як психологічну готовність, яка являє собою базу та стійку платформу діяльності, так і практичну (професійну) готовність для застосування усіх знань і умінь.

Отже, приймаючи до уваги головні характеристики поняття “готовність” вченими різних наук, для нашого дослідження ми визначимо оптимальний

варіант цього поняття, яким і будемо оперувати, розглядаючи проблему готовності майбутніх учителів до використання медіа.

Нам невідомі спеціальні педагогічні дослідження, які б розкривали сутність та умови формування готовності педагога до використання медіа. Окремі статті висвітлюють сутність поняття “педагогічна готовність”, “компетентність викладача у використанні медіа”, а також поняття “медіакомпетентність”. З огляду на них ми будемо мати змогу розкрити сутність готовності викладача до використання медіа, визначити її компоненти та головні умови, за яких повинна відбуватися підготовка майбутніх вчителів до використання медіа.

Існуюча на теперішній час інтенсифікація процесу створення системи професійної підготовки робітників освітніх закладів до використання медіа у своїй діяльності і пов'язана з цим необхідність моніторинга за такою підготовкою потребують, на наш погляд, перш за все деякого уточнення зв'язку понять *компетентності* та *готовності* як основних понять, якими ми будемо оперувати й надалі, щоб розкрити сутність поняття готовності майбутнього вчителя до використання медіа у професійній діяльності.

А. Боровков припускає, що компетентність інтегрує в собі 3 аспекта – когнітивний, операційний та аксіологічний. Це пояснюється тим, що компетентний спеціаліст є індивідуальністю, яка має здатність усвідомлювати та рефлексувати особисті цінності, зіставляти, оцінювати себе та інше, проектувати майбутнє [6, с. 294].

У той же час Є. Богданов розуміє готовність як інтегровану якість особистості вчителя, як фундаментальну умову успішного виконання будь-якої діяльності [7, с. 245].

На наш погляд, готовність – це внутрішня здатність особистості, яка являє собою певну цілісність та існує як ознака професійної кваліфікації, а також результатом цілеспрямованої підготовки. Готовність як складне психологічне утворення окрім необхідних знань, вмінь та навичок включає в себе не тільки адекватні вимоги до професійної діяльності, якості особистості і

здатності, але й пізнавальні, мотиваційні та вольові компоненти, а отже, включає в себе когнітивну, операційну і аксіологічну складові. Це може навести на думку про деяке співвідношення понять компетентності та готовності, однак, той факт, що компетентний спеціаліст здатен виходити за рамки предмету своєї професії дозволяє визначити компетентність як вищий рівень готовності. Але поняття компетентності в чистому вигляді нас не цікавить, адже наше дослідження полягає у спробі знайти шляхи покращення навчально-виховного процесу за рахунок медійних технологій. Отже високого або достатнього рівня вмінь користування медіатехнологіями буде достатньо для вчителів різних фахових дисциплін, щоб стверджувати про сформованість у них готовності до використання медіа у професійній діяльності.

Оскільки зміст готовності неодмінно залежить від виду діяльності, звернемо нашу увагу лише на готовність учителів до використання медіа у своїй роботі. Аналіз результатів теоретичних та практичних досліджень з формування готовності педагогів до використання нових інформаційних технологій в своїй діяльності, проведений А. Боровковим, дозволяє визначити “готовність педагогів до використання НІТ як комплексний стан особистості, який будується на її психологічних, моральних, професійних якостях, який забезпечує повноцінну здатність вчителя реалізовувати проєктивно-технологічний підхід до навчання за допомогою залучення нових інформаційних технологій” [6, с. 295].

Головною здібністю, якою повинен володіти майбутній педагог, є його готовність до розвитку інформаційної культури учнів, яка визначається І. Доніною як «цілісне інтегроване новоутворення, яке відображає здатність майбутнього педагога до інформаційно-педагогічної діяльності, і яке включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційний компонент» [8, с. 11]. Тому майбутній педагог має не тільки навчати учнів предметним дисциплінам, але й готувати їх до інтегруванню у світовий інформаційний простір.

Таким чином, спираючись на вищезазначені думки, ми можемо розкрити поняття “готовності вчителя до використання медіа у професійній діяльності”,

яке буде базовим у нашому подальшому дослідженні. Перш за все слід зазначити, що сутність поняття “готовність до використання медіа” складається з багатьох показників: і показників педагогічної готовності в цілому, і показників медіапедагогіки, і показників спеціальних знань про медіа. Отже, готовність до використання медіа – це набір мотивів учителя, сполучений з практичними знаннями та вміннями використовувати різні медійні засоби у викладанні конкретного предмету.

Спираючись на це визначення, можна виділити три складові компоненти, які і будуть покладені за основу усієї готовності майбутніх вчителів до використання медіа. Це: мотиваційний компонент (набір жанрових, гносеологічних, психологічних, естетичних мотивів), когнитивний компонент (спектр знань про медіа, способів їх оперування, знання про раціональні та дієві способи поєднання медійних засобів, розуміння поставлених професійних цілей), операційний компонент (професійні вміння, які допомагають застосувати усі знання на практиці і вірно побудувати навчально-виховний процес з використанням медіа, згідно навчальній програмі предмету тільки з удосконаленням процесу навчання сучасними медіазасобами).

Саме ці три складові компонента стануть основою подальшого дослідження, за допомогою яких ми зможемо виділити ознаки сформованості психологічної та практичної готовності учителів до використання медіа.

Перспектива подальшого дослідження полягає, у розробці моделі підготовки майбутніх учителів – філологів до використання медіа в професійній діяльності на основі виділених компонентів та ознак сформованості готовності учителів до використання медіа.

Література

1. **Акимов С.С.** Готовность бакалавров технологического образования к научно-исследовательской деятельности / С. С. Акимов // Информационные технологии в образовании : VIII открытая научно-практическая конференция студентов и аспирантов. – М.: Издательство СПбГУИТМО, 2005. – 85 с.

2. **Куренной В.** Медиа: средства в поисках целей [Электронный ресурс] // Журнал для медленного чтения. – 2003. – № 4. – Режим доступа к журналу: <http://www.strana-oz.ru/?numid=13&article=577>.

3. **Резанович А.Е.** Развитие готовности студентов вузов к организаторской деятельности : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика проф. образ.» / А. Е. Резанович. – Магнитогорск, 2002. – 22 с.

4. **Брызгалова С.И.** Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: теория и практика / С. И. Брызгалова. – Калининград, 2004. – 312 с.

5. **Дурай-Новакова, К.М.** Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. канд. пед. наук / К.М. Дурай-Новакова. — М., 1983. — 32 с.

6. **Боровков А.Б.** Влияние системной компьютеризации управления школой на содержание подготовки будущих учителей к использованию НИТ в профессиональной деятельности / А. Б. Боровков // Информатизация образования : всерос. научн.-метод. конф. – Тагил, 2002. – С. 292-296.

7. **Богданов Е.Н.** Формирование и развитие профессионально-нравственной культуры будущего учителя : дис... докт. псих. наук / Е. Н. Н. Богданов. – М., 1995. – 594 с.

8. **Донина И.А.** Формирование готовности будущего педагога к развитию информационной культуры младших школьников : автореф. дис. канд. пед. наук / И. А. Донина. – Новгород, 1999. – 18 с.

Lozitskaya T. Y.

The essence of future teachers' readiness to use media in work

This article presents the disclosure of the essence of future teachers' readiness to use media in work and its components.

Keywords: media, mediaeducation, medium, medialiteracy.

Відомості про автора

Лозицька Тетяна Юріївна – аспірантка кафедри педагогіки ЛНУ імені Тараса Шевченка, провідний фахівець ШПОДО ЛНУ імені Тараса Шевченка